

Nykstančių ir atgimusių dvarų dvasia – nemari

2013 m. rugpjūčio 30 d.

Dalia KARPAVIČIENĖ

[SpausdintiKomentarai \(0\)](#)

Lengva ir permatoma ponia iš paveikslu su ilgesiu žvelgia į savąjį dvarą ir be žodžių tvirtina: „Neleisiu išnykti“. Bet dvarai atgimsta sunkiai. Kelmės rajone, kaip ir visoje Lietuvoje, ne vienas ir ne du dvarai virtę griuvėsiais. Dailininkai iš Šiaulių, Vilniaus ir Kelmės šią vasarą surengė plenerą ir įamžino ir nykstančius, ir atgimstančius dvarus.

daliak@skrastas.lt

Kražių stebuklas

Šiemet dailininkų plenerai Kelmės rajone vyko ketvirtį metai.

Irena Šliužalienė, Šiaulių dailės mokyklos direktorė, dalyvavo visuose pleneruose.

Dailininkė prisiminė plenerų užuomazgą. Kražių M. K. Sarbievijaus kultūros centro galerijoje buvo eksponuoti Šiaulių dailės mokyklos moksleivių darbai. Parodą organizavo tuomet Galerijos vadove dirbusi Eugenija Buivydienė, vėliau rūpinusis ir kitais plenerais, o dabar dirbanti Kelmės kultūros centre parodų ir tradicinių amatų koordinatore. Irena Šliužalienė prisiminė, jog Šiaulių dailės mokyklos pedagogai, dailininkai Kražiuose pirmą kartą tuomet prieš trejetą metų ir apsilankė.

Buvo pavasaris, balandžio pabaiga. Kaip ištisas stebuklas prieš akis iškilo buvusios Kražių kolegijos rūmai su storomis sienomis, kalneliai, laukeliai. Šviesa ir tyla, ramybė apgaubė. Penkiese atvyko į savo mokinių darbų parodos atidarymą. Šiauliečius sužavėjo ir tai, kad labai kūrėjų arti buvo Kelmės rajono valdžios žmonės, rodė didžiulį dėmesį ir pagarbą.

Grįžę pasakė: „Vaikus ir jų darbus vežiojame, o patys? Negi užmiršome, jog irgi mokame piešti? Važiuojame į Kražius nors paatostogauti kelioms dienoms, ką nors ir nupaisysime“. Atvyko jau aštuoniese. Gyveno buvusioje Kražių kolegijoje keturias dienas. Paišė. Bendravo su vietos bendruomene.

„Kaip šiltai tie žmonės mus priėmė: deklamavo ir skaitė eiles, šokdino, vaišino, išrodė ir išpasakojo visą Kražių istoriją. Ir dar pasakė, jog ateis pažiūrėti, ką mes padarėme. Per vieną dieną ir dvi naktis surengėme parodą. Vėliau buvo išleista ir knyga.

Neapleidžia mintis, jog tas atvykimas buvo lemtingas, likimo skirtas, suvedęs panašaus požiūrio žmones. Iki tol šis žemaičių kraštas mums buvo nežinomas. Man, tikrai šiaurietei. Mano vyrui – tikram dzūkui. Ir kitiems. Bet buvo labai įdomu ir malonu jį pažinti“, – sakė I. Šliužalienė.

Plaukė ir išplaukė iš vidaus

Šiemet surengtas pleneras buvo pavadintas „Nykstančių ir atgimstančių dvarų dvasia“. Todėl nenuostabu, pasak plenero dalyvių, kad ir darbai plaukė ir išplaukė iš vidaus, buvo kapstomasi vis giliau ir gilyn. Kiekvienas kūrėjas savaip ieškojo dvarų dvasios ir tą dvasią perteikė.

Duota laisvė filosofuoti palengva, tarytum nejučiomis perėjo į mistiką. Toks Irenos Šliužalienės įsitikinimas. Šis pleneras ir buvo prasmės, praeities, savo vietos laike ieškojimas. Grįžimas laike atgal.

Aplankę ne vieną kultūros paveldo objektą rajone, dailininkai tvirtino pamilę šį kraštą. Atradę pažįstamų savų žmonių, savitumų. Keistų potyrių. Pavyzdžiui, Beržėnų dvaro langų kiaurymių spalvą ir filosofiją.

Buvo kitaip. Ne taip kaip ankstesniuose pleneruose – tik bėgimas, įsipareigojimas, kėlimasis šeštą valandą ryto, triūsas iki vėlaus vakaro, kol saulė užsimerks. Šis – sustojimas laike, paieškos viduje. Kitoks dvasinis pajautimas ir visai kitokia savijauta. Visiems, ir kiekvienam savaip.

Nuo griuvėsių iki briliantų

Šių metų pleneras svetingo šeimininko leidimu surengtas tik atgimusiame Pakėvio dvare.

Prie tvenkinio įsitaisiusios dailininkės Gitana Kaltanienė, Violeta Kiznienė, Eglė Bičkienė lieja akvareles. Vanduo – ranka pasiekiamas. Įdomu, taip ir norisi tą vandenėlį, pasak kūrėjų palaistyti. Bet ir sudėtinga, – nežinai, kaip pavyks, kas išeis. Nepakartosi proceso, nepataisysi. Ištekėjo vandenėlis – ir gaudai, bandai suvaldyti.

Dailininkės tvirtino, jog joms kurti prie tvenkinio netrukde niekas. Tik gegutė, kaip ir priklauso tokiu metų laiku, kukavo ir kukavo. Ir kiti žinomi-nežinomi paukščiai čiulbėjo kaip išprotėję.

„Džiaugiuosi potyriais, šio plenero naujumu, ir savo kolegomis, ir savimi. Pasitariame, padiskutuojame, pafilosofuojame. Gaudome Pakėvio dvasią. Yra ir dar viena paprasta tokių kūrybinių stovyklų nauda – pasitikrinimas, kaip mokame savo amatą – piešti“, – sakė E. Bičkienė.

Violeta Kiznienė pripažino, jog jai labiau patinkanti vienatvė, tačiau leidosi kolegų įkalbinama atvykti į Pakėvį. „Vis-

kas gerai. Nors ir būryje, tačiau man užteko vienvės. Erdvė čia – tarytum begalinė“, – šypsojosi.

Irenos Šliuželenės darbuose spindėjo briliantai ir rubinai. Dvaras tiesiog švytėjo karališkomis spalvomis. „Beržėnų dvaras man – kaip numestas brangakmenis, Pakėvio – jau atgimęs, reikalingas, bet dar kaip nesavas. Jam reikia žmogaus, gyvybės. Suolelis kol kas dar vienišas“, – įsitikinusi kūrėja.

Pasak šiaulietės dailininkės, žiūrėdamas į nykstančius dvarus, pagausi save galvojantį: šalia visų turtų, kurių mes galbūt nepažįstame, nes jie giliai po pamatais gyvena, šalia matomų vertybių – viskas labai laikina: „Kai nuvažiuoji ir pamatai griūvančią didybę, supranti, koks laikinas esi pats šalia to, ko jau seniausiai nebeturėjo būti – čia ir yra ta, mano supratimu, didžioji filosofija“.

Dvarų dvasios ant Pakėvio erdvės kalnelių ieškojo dailininkės Eugenija Buivydienė, Daiva Gutparakienė.

Kelmiškė E. Buivydienė vieną savo darbų pavadino „Skrendantis erdvėje“ – toks lengvas, trapus, ne visai tikras jai atrodo nykstantis dvaras. Kitame darbe – dvaras, laukiantis šeimininko, gyvybės, normalaus gyvenimo.

D. Gurparakienės darbe – po dvaro gyvenimą vaikščiojanti dvaro ponios dvasia. Permatoma, nutapyta ant iš slystančio iš rankų šilko, dvasia tvirtina „Neleisiu išnykti“. Negali tuo abejoti.

Vilius Šliuželis nutarė įamžinti dvaro griuvėsius. „Jei tai yra dvaras, jeigu jo – tik tiek, ar yra suvokiama, kiek iš tikrųjų kainuoja dvaro pakėlimas? Atstatymas? O vėliau – ir išlaikymas? Ir pastato, ir dvasios? Todėl ir piešiu sunykusio dvaro fragmentą – ir aukštai virš jo pakibusį akmenį, ne debesiuką“, – sakė.

Dvaras dailininkui padarė didelį įspūdį. Bet ar mes patys, pasak kūrėjo, pasirinktume tokį būvį ir tokį pasišventimą? Atrodo, jau viskas atkurta, o čia – griuvėsiai. Nors ir griuvėsiuose yra gyvybės. Pavyzdžiui, čirpantys žiogai, pūpsančios varlės ar trapus paukščio lizdelis.

Istorija ir mistika

Pirmą sykį pleneroje dalyvavusio kelmiškio dailininko Andriaus Seselsko paveiksle susipynusi istorija ir mistika.

Kelmiškis neabejojo, jog įamžins Beržėnų dvarą, tik sužinojęs jo istoriją. Beržėnų dvaras siejamas su sena žemaičių Šemetų gimine. XIX amžiuje dvarą įsigijo Adolfas Čapskis, norėjo jį prabangiai įrengti. Tačiau prasiskolinęs, ir 1902-1903 metais dvarui buvo paskelbtas bankrotas.

Dvaras išgyveno ne geriausius laikus, Kalbama, kad kadaise dvaro šeimininkas Stanislovas Gorskis turėjęs raštą, kuriame buvo surašytos raganų, nuteistų sudeginti ant Biržės kalno, pavardės. „Girdėjau, kad dvare iki šiol neva vaidenasi – raganų vėlės klaidžioja ir neįprastais garsais gąsdina žmones“, – sakė A. Seselskas.

Dailininko mintyse dar nepradėjus piešti iškilo daug raganų, daug tamsaus juodo fono, ponas su raštu tarp kaukolių, gyvačių ir kitokių baisių. Dvaras man pasirodė juodais langais, be jokios gyvybės ir šviesos, stiklinis, išnykstantis“, – pasakojo A. Seselskas.

Paroda senajame atnaujintame svirne

Plenero, trukusio savaitę, darbai pirmiausia eksponuoti Pakėvio dvare, lauke, vėliau – buvusio Kelmės dvaro svirne, prikeltame naujam gyvenimui.

E. Buivydienės teigimu, per tokį trumpą laiką įmanoma sukurti tik eskizus, etidus. Tačiau didžioji dalis plenero dalyvių apmatus darbams susidėjo iš anksto, todėl darbai buvo baigti. Visi kūriniai nedidelėje svirno patalpoje netilpo.

Vilnietis Valentinas Butanavičius, pleneroje dalyvavęs pirmą kartą, teigė, jog savaitė Žemaitijoje – nuostabi kelionė žemėje, kuri alsuoja istorija.

„Manau, kad kultūra nėra sekmadieninis reikalas – prausimasis irėjimas į bažnyčią. Mano kolegų kultūrą man rodė kiekvieną dieną. Ačiū jiems už kultūrą, jos suvokimą ir nebijojimą rodyti“, – teigė iš Dzūkijos kilęs dailininkas.

V. Butanavičius teigė, jog Pakėvyje gyventi buvo jauku ir jautru, šilta, užplūdo galybė labai netikėtų emocijų. Kūrėjas pasijuto iškirptas iš judesio, chaoso, triukšmo, kvapų ir atsiradęs visiškame aiškume.

„Gervų trimitavimas, labai specifinė šitame krašte žmogaus kalba mane labai įkvėpė ir jaudino. Pirmomis dienomis, tiesą pasakius, vaikščiojau kaip nesavas“, – pripažino vilnietis.

Dailininkas linkėjo šiam kraštui suvokti, jog nėra provincijos, nusimesti įvairiausių mažų miestelių, erdvių kompleksus. Yra tik nuoširdumas, bendravimas. Arba nėra tų dalykų. Žmogus yra didis savo vidumi, erdvės dydis visiškai nesvarbus.

Įamžinimas

Kelmės rajone organizuoti keturi dailininkų plenerai, per kuriuos dailininkai entuziastai, aukodami savo laiką, sukūrė daugiau kaip 200 paveldo objektų eskizų ir etidų, traukiančių akis atlikimo technikų įvairovę, objektų pristatymo gilumu ir skirtingumu. Bažnyčios, klebonijos, šventorių vartai, senosios kapinės, koplytstulpiai, kryžiai ir koplytėlės, piliakalniai, malūnai, svirnai, paminklai, kalvės... Ir, žinoma, dvarai – graudulingai nykstantys ir viltingai atgimstantys, sklidinį prisiminimų ir apgaubti mistikos.

Pasak vieno iš plenerų organizatorių, Kelmės rajono savivaldybės Kraštotvarkos, paveldosaugos ir statybos skyriaus vedėjo Algirdo Kazlausko, dažnai mes nepastebime to, ką gali parodyti dailininko teptukas.

Trijų plenerų darbai sugulė į reprezentacinį leidinį „Kelmės krašto kultūros paveldas dailininkų kūryboje“. „Leidžiant

šį albumą norėjosi ne tik pristatyti rajono kultūros paveldo objektus, bet ir pabrėžti jų svarbą mūsų gyvenime, pažymėti, kad tai, kas sukurta daugelio kartų, mums yra brangu ir įpareigoja šiuo palikimu rūpintis, jį puoselėti ir labai atsakingai juo naudotis“, – A. Kazlauskos nuomonė.

Ketvirtajame plenero dailininkai įamžino dvarų dvasią, kuri yra nemari, net jei vietoje dvaro didybės – tik griuvėsiai. Pleneras pavadintas: „Epochos dvasia: atgimę ir nykstantys Kelmės krašto dvarai“.

2010-2013 metų dailininkų pleneruose Kelmės rajone kūrė Irena Šliuželienė, Vilius Šliuželis, Daiva Gutparakienė, Eugenija Buivydienė, Violeta Kiznienė, Audronė Grosienė, Vitalija Kurtinaitienė, Alvydas Šalkauskas, Arūnas Vasiliauskas, Sigitas Prancutis, Eglė Bičkienė, Gitana Kaltanienė, Danutė Baniulienė, Andrius Seselskas, Valentinas Butanavičius.

STATISTIKA

Kelmės rajone, paveldosaugos specialistų teigimu, yra įregistruota apie 400 kultūros paveldo objektų. Reikšmingiausi yra archeologijos, dvarų sodybų ir sakralinio architektūros paveldo objektai.

Didele architektūrine ir sakraline verte išsiskiria Tytuvėnų Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis, buvusi Kražių kolegija, architektūrine, kraštovaizdine ir etnokultūrine verte – Kelmės, Beržėnų ir Pagryžuvio dvarų sodybų kompleksai, istorine ir kraštovaizdine verte – vėlyvieji Kubilių, Papilių, Burbaičių piliakalniai, medine architektūra – Liolių Šventų apaštalių Simono ir Judo Tado bažnyčios ir varpinės ansamblis, regionui būdingi geležies amžiaus pilkapynai.

1923 metų surašymo duomenimis dabartinėse Kelmės rajono ribose buvo įsikūrę daugiau kaip 70 dvarų. Dabar dvarų likę vos dvi dešimtys.

[Autorės nuotr.](#)

TVIRTUMAS: Daivos Gutparakienės ant šilko nutapyta dvaro ponios dvasia vaikšto po dvarą, džiaugiasi juo ir tvirtina „Neleisiu išnykti“. Tvirtumas teikia vilties.

GRIUVĒSIAI: Vilius Šliuželis teigė norintis įamžinti sunykusio dvaro fragmentą – griuvėsius, kad būtų galima pasvarstyti, kiek kainuoja dvaro pakėlimas, atstatymas, vėliau – ir pastato, ir jo dvasios išlaikymas.

BRANGAKMENIAI: Irenai Šliuželienei nykstantis Beržėnų dvaras primena numestą brangakmenį, Pakėvio dvaras – jau atgimęs, tik dar kaip nesavas, jam reikia žmogaus, gyvybės. „Suolelis kol kas dar vienišas“, – teigė kūrėja.

DVASIA: Kelmiškė Eugėja Buivydienė viename savo darbų pavaizduotą dvarą vadino skrendančiu erdvėje, kitą – laukiančiu šeiminko, ieškančio savojo gyvenimo ir dvasios.

ERDVĖS: Dailininkai rinkosi skirtingas erdves. Vilnietis Valentinas Butanavičius kūrė ir uždaroje patalpoje – svirne.

TVENKINYS: Prie Pakėvio dvaro tvenkinio akvareles liejo dailininkės (iš dešinės) Gitana Kaltanienė, Eglė Bičkienė ir Violeta Kiznienė. Kūrybai trukdžių nebuvo: tik paukščiai savo giesmes sau čilbėjo, ramiai raibuliavo vanduo.

FOTOMONTAŽAS: Alvydas Šalkauskas kūrė fotomontažus.

PAKĖVIS: Atgimęs Pakėvio dvaras priėmė dailininkų plenero dalyvius.

PARODA: Plenero dalyvių darbų paroda buvo surengta ir Pakėvio dvare, ir buvusio Kelmės dvaro restauruotame svirne.